

УДК 262.1

о. Олег Кекош, викладач кафедри культурології та українознавства,
студентський капелан
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ У ПРОПОВІДНИЦЬКІЙ СПАДЩИНІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

У статті досліджується актуальне питання виховання учнівської молоді під впливом релігійних традицій, спадщини митрополита А. Шептицького, що сприятиме прищеплювати у молоді християнську етику, мораль, високі людські цінності на основі молитви до Бога і розвитку милосердя і виховання підростаючого покоління.

Ключові слова: Митрополит Андрей Шептицький, Церква, мистецтво, митці, релігійне виховання, репресії.

В статье исследуется актуальный вопрос воспитания ученической молодежи под воздействием религиозных традиций, наследства митрополита А. Шептицкого, что будет способствовать прививать в молодежи христианскую этику, мораль, высокие человеческие ценности на основе молитвы к Богу и развитию милосердия и воспитанию подрастающего поколения.

Ключевые слова: Митрополит Андрей Шептицкий, Церковь, искусство, художники, религиозное воспитание, репрессии.

In the article the aktual'nyy question of education of student's young people is probed under act of religious traditions, inheritance legacy of metropolitan And. Sheptickogo, that will promote to inoculate in young people christian ethics, moral, high human values on the basis of prayer to God and development of mercy and education of rising generation.

Keywords: Metropolitan Andrey Sheptickiy, Church, art, artists, religious education, repressions.

Постановка проблеми. Бачення сучасної дійсності і усвідомлення трагічних наслідків бездіяльності і хибних антигуманних, антилюдських, антиособистісних принципів розвитку бездуховного суспільства приводить нас до необхідності визнання глобалізації проблем сучасного психолого-педагогічного виховання та моралі в розвитку молоді [2].

Оцінюючи духотворну силу природи, життя, науки і релігії, видатний вчений педагог К. Ушинський відзначає, що “найбільшу формуючу силу простого народу має церква. Вона із своїми зовнішніми формами, сповненими глибокого смислу, так би мовити, схоплює людину із зовнішньої її сторони з тим, щоб потім піднести її на вищий ступінь самосвідомості. Вона промовляє, вчить молитви, розвиває почуття людини до милосердя, доброти, поваги до іншого, розумової сили для того, щоб не спинитись на самих формах. Не прийняти форму за сутність і не спинитись на самих формах, не дібравшись до зернини” [20].

Зазначимо, що трактування віри в Бога як передумови становлення моральності людини, оголює гострі практичні проблеми стосунків освіти і Церкви. В їх основі лежить виховання

людини, освіта знаннями, державна політика в тій ділянці, що ґрунтується на Конституції України, на врахуванні типу традицій, особливостей духовного складу народу, реальних потреб.

Релігія проводить виховання молоді, людини через засоби церковної молитви, добра, любові до ближнього, а відступлення від загальноприйнятих релігійних цінностей, які повчає і виховує Церква, поєднує в собі вербальні (раціоналістичні), так і поза вербальні (містичні) канали взаємодії зі світом, спілкуванням з Богом засобом молитви. Утверджуючи віру людини через молитву в ідеали, релігія тим самим утворює надійний фундамент моральності людини. Віруюча людина сприймає мораль для себе як імператив. Моральність, що не підтримується вірою в Бога, завжди виявляє тенденцію до занепаду. Християнська релігія добре адаптована до соціального життя. Вона визнає систему цінностей національного виховання і органічно доповнює людину високими моральними цінностями [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиції українського національного виховання молоді у дусі моралі, високих естетичних чинників, любові до ближнього, досліджувалися багатьма українськими дослідниками: О. Вишневський [2], Я. Любовний [12], П. Павленко [14], Н. Примаченко

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ У ПРОПОВІДНИЦЬКІЙ СПАДЩИНІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

[15], В. Скотний [16], Т. Тхоржевська [19], О. Шуба [21]. Вивченню життя та діяльності Андрея Шептицького присвячено чимало праць. В основному вони стосуються його церковної та громадської діяльності. Суспільно-пастирська діяльність митрополита є недостатньо дослідженою. Так, деякі аспекти душпастирської діяльності митрополита розглядалися З. Сухановою [17], Л. Цегельським [22], О. Кравченюком [6], В. Лабою [4], П. Костем [5]. Узагальнюючих праць з визначеної проблеми створено не було, тому спроба розглянути це питання є актуальною.

Мета статті. Розкрити метод виховання молоді на основі християнської моралі та релігійних засадах, тієї спадщини яку залишив митрополит Андрей Шептицький, аналіз душпастирської та проповідницької діяльності у моральному вихованні молоді та суспільства. Хронологічні межі роботи охоплюють 1901–1944 рр., тобто з початку діяльності Шептицького на посаді митрополита до кінця його душпастирської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Митрополит Андрей Шептицький – одна з найвизначніших постатей найновішої історії України, яка своєю піввіковою працею причинилась до відродження самосвідомості українського народу цієї доби. Андрей Шептицький займає в сучасній історії роль людини, що стала помостом між західною і східною церквами, підтримувала відновлення Української державності та піклувалася про розвиток української культури [10].

Справді, якщо треба було би назвати постать, котра у бурхливому XX столітті відіграла найважливішу роль у церковному, суспільно-політичному та культурному відродженні Української Церкви й українського народу, то цією постаттю, без сумніву, слід було би назвати митрополита Андрея Шептицького. “Велика і небуденна Людина”, “пророк”, “Мойсей українського народу” – яке визначення ми би не вжили, кожне з них здаватиметься недостатнім, аби гідно передати всю велич і багатогранність цієї геніальної постаті, яка власними ідеями помітно випередила дух свого часу, а творчою спадщиною продовжує надалі впливати на розвиток нашої Церкви та народу.

Найважливішим полем апостольської діяльності Митрополита був його “апостолят пера”: численні монографічні праці, десятки послань, декретів і листів, багата кореспонденція з відомими церковними та суспільно-політичними діячами свого часу – всі ці писання стали тим живим словом Митрополита, над яким не має влади “тлінна минушість часу та обставин”.

У часи політичної та соціальної нестабільності він ясно бачив людину з її потребами і був чуйним до знаків часу. Ніщо не могло пройти повз увагу Митрополита. Його цікавили діти, молодь, родина, церковна єдність, екуменічні ідеї, народ, держава, культура, освіта – словом, вся дійсність. У своїх посланнях він давав вказівки для розв’язки проблем, які випливали з глибокого розуміння особи Христа та Його навчання [9].

“Християнська мораль, християнське життя, християнські ідеали стоять, як на твердій основі, на жертві зі себе – і без жертви зі себе нема в християнстві правдивих цінностей”, – писав Митрополит до української молоді [11].

Митрополит особливу увагу звертав на роль сім’ї та Церкви у вихованні молодого покоління: “В християнських народах немає більше виховної сили, ніж сила Церкви. Вона – виховує народи, вона вщиплює вже в душу дитини ті християнські чесноти, які зроблять із неї доброго патріота і мудрого громадянина. Очевидно, робить це передовсім родина, але і батьки-християни, виховуючи дітей, роблять це під проводом і за вказівками Церкви”. І хоч ця праця дуже важка і потребує довгих змагань, безлічі жертв та прикладу життя, але не є безуспішною. Скільки часу потрібно, щоб виховати одного громадянина, свідомого своїх обов’язків щодо Бога, ближніх та Батьківщини, та ще більше потрібно для того, щоб виховати цілу суспільність, увесь народ [4].

Тому в сьогоденній ситуації нам потрібно виховувати як батьків, так і дітей у дусі відповідальності, співвідповідальності, прощення, любові, навчаючи їх шанувати та часто користуватись Святим Письмом, з якого найбільше можна пізнати особу Ісуса Христа. “Тоді зможемо жити згідно з засадами християнської моралі і навіть будемо готові на жертву за Церкву і народ, ...бо нема вищого і гарнішого ідеалу для християн, як віддати життя за віру. Смерть за віру – це участь в жертві Христовій”, – писав Митрополит до духовенства та вірних.

“Найважливіша справа для Церкви, народу й родини, щоб діти були добре виховані” – це головна засада того важливого звернення Митрополита для вірних. Далі Андрей Шептицький пише: “Коли людина від дитинства навчиться боятися Бога, заховувати Його святі Заповіді, дбати про Божу благодать, стерегтися гріха, тоді і в житті буде добрим, совісним чоловіком, правдивим християнином та принесе родителям, Церкві та Батьківщині потіху і славу та буде працювати з хісном для Бога і ближніх”.

Митрополит Андрей Шептицький вже у той

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ У ПРОПОВІДНИЦЬКІЙ СПАДЩИНІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

час спостерігав проблему взаємовідносин старших та молоді, яка і тепер досить актуальна: “Хто відкидає авторитет старших, – легко відкине авторитет батьків, а відтак і кожний інший авторитет у народі. Вкінці дійде до того, що буде відкинутий авторитет Церкви, Бога і всякої етики” [21].

Митрополит підкреслював велику роль священників та катехитів у вихованні молоді. “Як скульптор із глини формує постать мистецького твору, так священник і катехит, працюючи не менше мистецькою, у м’якому воску дитячої душі виробляють образ і подобу самого Ісуса Христа. Вони неначе малюють Христову ікону, очевидно, в цю роботу вкладають старанності, вміння, мистецького знання..., почуття і потреб її характеру, її похибок і пристрастей, чим більше в цю роботу вкладають своєї молитви й жертви, тим вищим і ліпшим виходить мистецький твір їх рук”.

Актуальною в наш час залишилися настанови митрополита Андрея Шептицького, який часто наголошував, навчав, заохочував, давав напрямки щодо релігійного виховання: “Не можна собі достатньо з’ясувати того, як важною є наука катехизму для дитини на ціле її життя. Одно слово з Божої науки, проголошене ревним катехитом, може на розум і на серце дитини зробити таке враження, що не дасться забути його до старости. Просто цілий напрям життя, найосновніші поняття життя, усі чесноти християнина, а звідти й ціла вартість його праці, залежить від того, чи він замолоду перейнявся наукою віри”.

Під числом 9 Митрополит видав під ініціалами М.О. (“Митрополичий Ординаріат”) зворушливе послання до Української Молоді, яке починає словами “Мир Вамі Благодать”. І далі читаємо: “Торнетесь до всякого рода шкіл, користаючи з того, що навчання безплатне”. “Добре робите, що дбаєте про освіту і знання. Бо після християнської праведности та Божої благодаті знання є найбільшою силою, якою людина може розпоряджатися”. Далі Митрополит закликає просити Господа Бога про Божу мудрість. “Божя Мудрість – це найкраща, найвища і найцінніша прикмета людського розуму”.

У час небезпеки згрішення, що його молоді люди на кожному кроці зустрічали в більшовицькій дійсності, таке звернення до молоді, яка любила Митрополита і знала про його батьківську любов до неї, мало величезне значення. Але і сьогодні молоді люди стикаються з різноманітними згрішеннями та спокусами: алкоголізм, наркоманія, СНІД та інші. Молодих людей потрібно вирвати з рук різних спокус цього

світу. Такий порятунок можливий лише через таке виховання, в основі якого лежить християнська мораль. Добре вихована, у християнському дусі людина буде завжди проявляти себе позитивно в усіх вимірах суспільного і культурного життя. Тому Митрополит у своєму посланні наголошував: “Треба нам щиро працювати й над молоддю, яку нам світ видає з рук. Треба собі її з’єднувати та беззастанно утверджувати в ній переконання християнського життя...” [21].

Митрополит Андрей Шептицький не тільки своїми посланнями та своїм словом виховував українську молодь, але також своєю активною діяльністю у сфері освіти, культури та науки сприяв духовному становленню молодого покоління. Він був душею національного і культурного життя Галичини. Митрополит дбав про школи, заснував науковий інститут для студій, сполучений з Богословською академією та “Академічний дім” у Львові, допомагав приватним школам. На церковні кошти Шептицький посилав молодих священників до студій у Рим та Відень; надавав стипендії світській молоді для навчання за кордоном, допомагав дитячим садкам та “Сиротинцям”, підтримував видавництва, товариства. Як глибокий знавець мистецтва, митрополит був меценатом митців-малярів, різьбярів. У 1913 р. він заснував у Львові Український Національний музей, в якому зібрані пам’ятки українського мистецтва.

Шептицький дбав про постійне поповнення зібрань музею. Наприклад, у 1931 р. він передав музею 9880 різноманітних експонатів. Серед них – рукописи XV – XVIII ст., стародруки, архівні матеріали XVI – XVIII ст., ікони, твори живопису і графіки, римські та візантійські монети тощо. Митрополит підтримував діяльність українських культурно-просвітницьких товариств “Просвіта”, “Рідна школа”, “Сільський господар”. Андрей Шептицький організовує церковні, гуманітарні фундації: найперша – Єпархіальна бібліотека в Станіславові (передав 4 тисячі книг із особистої бібліотеки), Академічний Дім, Народна Лічниця (яку згодом (1930 – 1938) перетворили на сучасний шпиталь), гімназії; клопотанням до чеського уряду врятував українську господарську академію в Подєбрадах. На кошти митрополита придбано будівлю, в якій розмістилася художня школа О. Новаківського, а також майстерня М. Сосенка та О. Куриласа. Шептицький надавав стипендії молодим українським митцям для здобуття художньої освіти у кращих навчальних закладах Європи. Ним заснована Львівська

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ У ПРОПОВІДНИЦЬКІЙ СПАДЩИНІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Богословська Академія (в 1928 р. єдиний український вищий навчальний заклад за Польщі) [13].

Митрополит Шептицький брав активну участь у політичному житті Галичини. Він був членом Галицького сейму і Палати Панів у Відні. У 1901 р. виступив з протестом проти переслідувань українських студентів Львівського університету, в 1902 р. домагався від Галицького сейму заснування гімназії в Станіславі. У 1903–1913 рр. Шептицький обіймав посаду заступника маршалка Галицького сейму, а 22 січня 1906 р. очолював делегацію до цісаря з вимогами рівних прав для українців Австро-Угорської імперії.

Дбаючи про економічний розвиток Галичини, митрополит підтримував розгортання українського національно-кооперативного руху в цьому регіоні. Шептицький виділяв значні кошти для допомоги кооперативним організаціям на місцях. Так, у 1910 р. ним було виділено з власних коштів 2000 крон на підтримку товариства “Сільський господар”.

Виступаючи за рівні виборчі права українців і поляків Австро-Угорської імперії, 26 січня 1914 р. на засіданні Галицького сейму митрополит Шептицький виголосив промову у справі сеймової реформи, закликав українців і поляків до згоди у вирішенні питання відкриття українського університету. У результаті засідання було прийнято рішення внести зміни до крайового статуту та реформувати виборчу систему. Поляки також погодились підтримати справу відкриття українського університету [4, 36].

Початок першої світової війни Митрополит зустрів у Львові, відмовившись емігрувати, коли російські війська зайняли Галичину. 6 вересня 1914 р. у церкві Успення Пречистої Діви Марії Шептицький виголосив проповідь, у якій закликав народ вірно держатися своєї віри. Руську православну церкву він називав “казонною”, що підпорядковувалась світській царській владі. Маючи великий авторитет серед народу, Митрополит відкрито викривав імперіалістичний характер війни, закликав не визнавати нової влади. За розпорядженням графа Шереметьєва Шептицького було заарештовано і депортовано до Курська, а потім перевезено до Суздаля.

Повернувшись до Львова 10 вересня 1917 р., Митрополит активно займався церковними справами. На проголошення Західно-Української Народної Республіки Шептицький відповів пастирським листом, в якому закликав віруючих жертвувати всім, навіть життям, для захисту і будівництва української держави. Митрополит заохочував священників до “єдності і лучності з народом. Будемо домагатись, щоби... не ставляв

ніхто ніякої перепони у всестороннім розвитку національного життя і культури українського народу, а, навпаки, служив йому і доброзичливо відносився до всіх його справ...” 7–8 травня 1919 р. у Станіславі відбувся з'їзд релігійних діячів, який за дорученням Митрополита скликав єпископ Григорій Хомишин. Учасники засідання з'їзду (в ньому брало участь понад 200 священників) закликали духовенство і вірних самовіддано працювати й захищати незалежність ЗУНР. Проте з весни 1919 р. Українська греко-католицька церква стриманіше ставилась до державотворчої діяльності уряду Західно-Української Народної Республіки. Це було викликано законом ЗУНР від 14 квітня 1919 р. про земельну реформу, що передбачав націоналізацію церковних земель – основу матеріального існування церкви [8].

У 20–30-ті роки XX ст. Андрей Шептицький підтримував процес національного відродження, друкувались його протести проти польської пацифікації. Найжорсткішого переслідування зазнавали православні українці. Вони були об'єктом окатоличення, а потім і ополячення. Позиції Української греко-католицької церкви були дещо міцнішими. Права греко-католиків захищались конкордатом між Ватиканом і польським урядом, який було укладено у 1925 р. Проте ця умова не захищала від переслідувань священнослужителів і віруючих. Підставою для репресій могло бути спілкування українською мовою, відмова від використання в полонізованій формі прізвищ своїх парафіян-українців. За вживання етноніма “українець”, політоніма “Україна” митрополиту робили зауваження. Про це свідчить лист від 11 квітня 1933 р., надісланий, як зазначено на конверті, “рутенському митрополитові у Львові монсінйору Андрею Шептицькому” Священною Когнігрегацією Східних Церков у Римі. Апостольська столиця пропонувала митрополиту уникати вживання в документах таких небажаних словосполучень, як “його український народ”, “більша частина цього народу”, “Україна”. Проте, як бачимо з більш пізніх документів і звернень Шептицького, до цієї рекомендації він не дуже прислухався.

Антилюдській суті нацизму Шептицький протиставляв не тільки слово Боже, а й вчинки. Він відкрито протестував проти фізичного знищення євреїв, особисто врятував близько 600 чоловік, переховуючи їх спочатку в соборі Св. Юра, а коли це стало небезпечно – у віддалених монастирях. Коли у жовтні 1942 р. почали формуватись перші військові загони УПА, митрополит благословив цю справу і розпорядився надіслати до загонів священників-

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com